

MİMARİDEN SİNEMAYA GOTİĞİN MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMÜ VE KIZIL TEPE'NİN ALLERDALE HALL'U

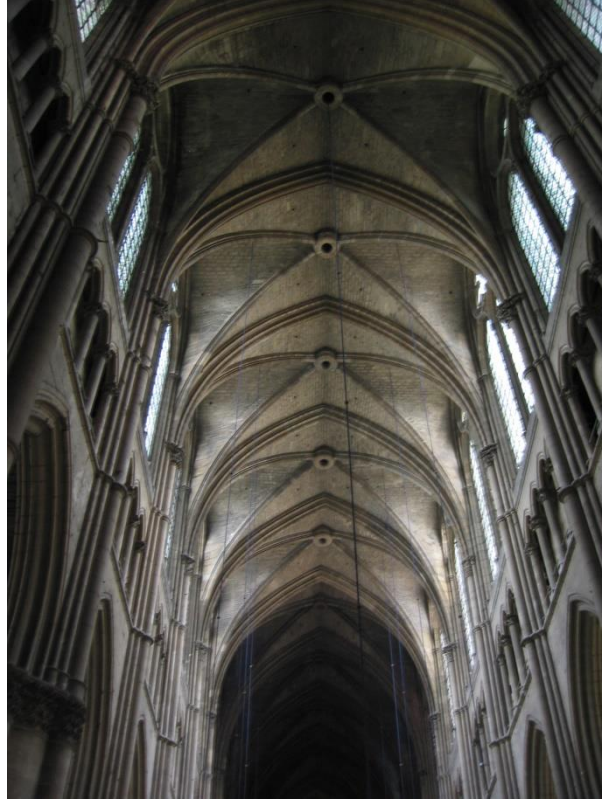
Fırat Osmanoğulları

Rönesans dönemi hümanistlerinden İtalyan **Giorgio Vasari**, Romanesk dönemden sonra dini yapılarda ortaya çıkan, Fransa orijinli¹ yeni mimari üslubu yermek adına, Romalı olmayan, barbar, istilacı, Alpler'in kuzeyinden gelen halklara, başka bir deyişle Gotlara gönderme yapacak şekilde *gotik* adını vermiştir. Başrahip **Abbot Suger**'in öncülük ettiği *St. Denis* Katedrali ile başlayan süreçte, *Chartres*, *Amiens*, *Notre-Dame*, *Strasbourg* gibi katedrallerin yanı sıra, tamamlanmaları yüzyıllar süren *Köln*, *St. Vitus*, *Duomo Di Milano* gibi katedraller gotik üslubun en bilindik dini örnekleri olmuştur. Bu noktada dini vurgu önemlidir; çünkü gotik mimarinin bu 'ilk' döneminde üslup sadece dini yapılarla sınırlı kalmıştır. Tanrıyı yüceltmek ve Hıristiyanlık inancını yayma isteği; şehrin her yerinden görülebilir devasa yapıların hem dışarıdan hem içeriden muazzam görüntüsü ile büyüleme ve hayret uyandırma arzusu; Ortaçağ felsefesinin tanrıya sadece inanç ile değil aynı zamanda mantık ile de ulaşabileceği yönündeki görüşü doğrultusunda yapıların, göklerin tek hâkimi olarak görülen tanrıya yükselmeyi sembolize edecek şekilde oldukça yüksek dikey hatlar tercih edilerek inşa edilme çabası (insanın cennete ulaşma arzusunun somutlaştırılmış hali) bu dini vurguyu anlamaya olanak sağlar².

¹ Erwin Panofsky'nin belirttiği üzere, bu üslup *opus Francigenum* ya da Fransız işi olarak da anılmıştır (Panofsky, 2014: 11).

² Ernst Fisher ise farklı bir bakış açısı geliştirerek, gotik katedrallerin dünyevi iktidara yönelik bir başkaldırı niteliği taşıdığını söyler: "Acı çeken, işkence edilen İsa, yoksulluğu ve çirkinliği içinde halktan insanlara daha yakın olan İsa, bu gökten inme derebeyleri tahtlarından indirdi. Horlananların ve ezilenlerin koruyucusu Meryem Ana görkemli Gökler kraliçesinin yerini aldı" (Fisher, 2010: 140-141).

Gotik mimarinin özgün biçimsel özelliklerinden ilki, yapının tavan kısmında çapraz tonozlara kaburgaların eklenmesidir. Böylece tonozların ağırlığını kaburgalar taşır; onları taşıyan ayaklar arasında ise devasa duvarlara ihtiyaç duyulmaz. İkinci olarak; romanesk üsluptaki gibi yuvarlak kemerler değil, sivri kemerler kullanılır. Böylece yapı daha da yükseltilerek hem binanın içinden hem de dışından gökyüzüne doğru uzanan bir hareket algısı yaratılır. Üçüncü olarak; çapraz tonozların yapının yanlarına uyguladığı basıncı dengelemek için ‘uçan payandalar’ kullanılır. Yapının dışında yer alan uçan payandalar ile birlikte gotik katedralin yerçekimine meydan okuyan, devasa mimarisinin iç kısımdan algılanması güçleşir. Katedralin içinde bulunan kişi, bu sayede binanın nasıl ayakta kaldığına dair hayret ve büyülenme hisleri yaşar. Son olarak; gotik katedrallerin yapımında, az önce de bahsedildiği gibi, devasa, ağır yan duvarlara ihtiyaç duyulmadığından bu boşluk vitray tekniği kullanılarak uhrevi bir ışık süzmesinin içeriye girmesini sağlayan, devasa renkli pencerelerin yerleştirilmesi ile doldurulmuştur. Bu pencerelerin en yaygını ise, birçok Hıristiyan motifi de yansıtan ‘gül pencere’lerdir.

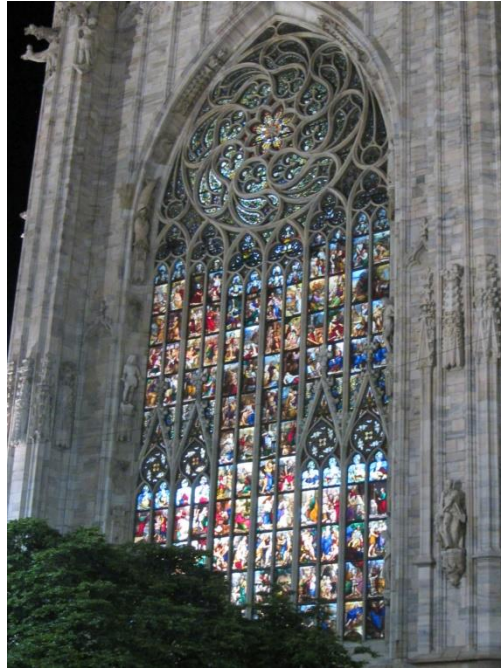
Kaburgalı çapraz tonozlar (Reims Katedrali) ([bağlantı](#))

Sivri kemerler (Amiens Katedrali) ([bağlantı](#))

Uçan Payandalar (Notre Dame Katedrali) ([bağlantı](#))

Devasa pencereler ve gülpencere (Duomo di Milano) ([bağlantı](#))

Bu ilk döneminde gotik mimari, biçimsel olarak katedraller ile sınırlı kalsa da on sekizinci yüzyılda durum farklı bir hal almıştır. Ortaçağın sonlarına doğru iyice terk edilmiş haldeki gotik mimari, yeniden canlanışını İngiliz aristokrat, sanat tarihçisi, koleksiyoncu, politikacı ve yazar **Horace Walpole**'a borçludur. **Walpole**'un 1749 yılından itibaren, kendisi için gotik bir tarzda aşama aşama inşa ettirdiği *Strawberry Hill*, kısa süre içerisinde ziyaretçilerin akınına uğramış; evi gören bu ziyaretçiler o kadar çok etkilenmişler ki, bunun etkisiyle gotik mimari tarzda inşa edilen yapılar bir anda yine artmaya başlamış ve gotik mimari yeniden geçerli bir üslup haline gelmiştir. *Strawberry Hill*, iç ve dış tasarımıyla olsun, bahçe düzenlemesiyle olsun, dekoratif objeleriyle olsun tam anlamıyla gotik yeniden canlanış (Neo-Gotik ya da Viktoryen Gotik de denilen) döneminin başlatıcısı olmuştur. Bu dönemin başlıca ayırt edici niteliği ise gotik mimarinin artık dini yapılarla sınırlı olmayışdır. Evler, resmi binalar, üniversiteler de artık gotik tarzda inşa edilmeye başlanmıştır³.

Walpole'un gotiğe katkısı *Strawberry Hill* ile sonlanmamıştır. İlk baskısı, isimsiz olarak 1794 yılında yayınlanmış *Otranto Şatosu*'nun ikinci basımında **Walpole**, romanın kendisine ait olduğunu da açık ederek, romanına "A Gothic Story" alt başlığını eklemiştir. Böylece ilk gotik edebi eser niteliğine sahip olan *Otranto Şatosu*'nda **Walpole**, tahmin edilebileceği gibi kitabın en önemli ögesi olan şatoyu, tıpkı *Strawberry Hill* gibi tasvir etmiştir. *Strawberry Hill*, her ne kadar gotik mimarinin ayırt edici birçok biçimsel unsurunu barındırsa da gotiğin mekânsal niteliği *Otranto Şatosu* ile beraber, en azından anlatı düzeyinde, artık bu unsurlar üzerinden şekillenmez. Gotik yapı, muazzam büyüklüğünün yanında, ürkütücü manzaraların, labirentvari gizli geçitlerin, yeraltı mahzenlerinin, şamdanlarla aydınlanan dar, karanlık koridorların, aile büyüklerinin grotesk tablolarının asılı olduğu duvarların, tozlu, örümcek ağları ile örülü mobilyaların, terk edilmiş yıkıntıların, devasa avizelerin ve zırh benzeri aksesuarların bulunduğu bunaltı ve korku verici mekânları tasvir etmek için kullanılır hale gelmiştir. Gotiğin kurmacaya dâhil olmasının ardından gotik ev ve şatolar, özellikle de edebiyat ve sinemada, artık korku ve dehşet verici olayların cereyan ettiği, geçmişten gelen hayaletlerin kol gezdiği, yarım kalan hesaplaşmaların acı verici bir biçimde sonlandırıldığı, kaynağı belli olmayan tekinsiz seslerin içerisinde yükseldiği yapılar olarak yer almıştır. Kont Dracula'nın şatosundan, *Wuthering Heights* konutuna;

³ Bu yapıların belki de en önemlisi İngiliz parlamento binası Westminster Hall'dur.

İngiliz *Hammer* Film stüdyolarının gotik filmlerinden, **Roger Corman**'ın **Edgar Allan Poe** uyarlamalarına; 1950 ve 60'ların İtalyan gotik filmlerinden, Fransız yönetmen **Jean Rollin**'in şiirsel gotik denemelerine kadar bu böyle süregelmiştir.

Guillermo del Toro'nun *Kızıl Tepe* (Crimson Peak, 2015) filminin ikonik binası, Sharpe ailesinin evi *Allerdale Hall* sinemada gotik mekâna yer verilmiş biçimindeki bu dönüşümü her yönüyle ortaya koyar. Filmde, annesinin ölümünün ardından babası ile hayatına devam eden Edith Cushing, babası ile iş yapmak isteyen İngiliz baronet Thomas Sharpe ile tanışır ve ona çabucak âşık olur. Babasının öldürülmesinin ardından (Thomas'ın kız kardeşi Lucille tarafından öldürülmüştür) Thomas ile evlenip Amerika'dan İngiltere'ye yerleşir. Edith'in Thomas ve Lucille ile beraber yaşayacağı ev ise adeta dış dünya ile bağlantısı kesilmiş görünen, ıssız ve çorak bir bölgede inşa edilmiş, ürkütücü ve metruk *Allerdale Hall*'dur. Thomas'ın Edith'i ilk defa eve getirdiği sahnede dışarıdan gördüğümüz haliyle *Allerdale Hall*, etrafında birkaç kurumuş ağaçtan başka bir şey bulunmayan; devasa; eski ve bakımsız olmasına karşın, yine de gotik mimariye özgü ihtişamıyla, sivri kemerleri ve büyük pencereleri ile dikkat çeken bir yapıdır. *Allerdale Hall* bu andan itibaren filmin esas kahramanı haline gelir. Bu sahne ile **Roger Corman**'ın **Poe** uyarlamalarından 1960 yapımı *House Of Usher* filminin giriş sahnesi oldukça benzerdir⁴. **Corman**'ın filminde de Usher malikânesine yaklaşan ziyaretçinin ve seyircinin gördüğü manzara neredeyse aynıdır. **Corman**'ın Usher malikânesini "canavarın kendisi" olarak ifade ettiği (Corman, 1998: 78) düşünüldüğünde (evin dış cephesinde büyük çatlaklar vardır ve evin sakinlerinin kendi kendilerini yok etmelerine yaklaştıkça çatlaklar da derinleşir ve genişler, ta ki ev, içindeki sakinleriyle birlikte tamamıyla yok olana dek), *Allerdale Hall* da yaşayan bir ev olarak anlam kazanır. Nitekim bu canlılığı vurgular nitelikte, evin tam üstüne inşa edildiği kil madeninden ötürü, borulardan, duvarlardan, zeminden adeta kanarcasına kıpkırmızı, sıvı kil sızmaktadır.

Allerdale Hall'un eskiliği ve bakımsızlığı iç mekânda da kendini gösterir. Yağmur ve soğuk yüzünden rutubet ve aşınma vardır. Aynı zamanda binanın tavanı giderek açılmakta ve tavandan kopan parçalar, yağın kar misali hol kısmına dökülmekte, içeride uçuşmaktadır. Bununla birlikte, evin altındaki madenler yüzünden zemindeki tahtalar çürümekte ve bina giderek derine batmaktadır. Hatta üzerine

⁴ İki film arasında daha dikkat çekici benzerlikler de bulunmaktadır; söz gelimi iç ve dış mekân tasarımları, erkek ve kız kardeş arasındaki saplantılı ilişki, karakterlerin büründükleri kökeni geçmişe dayanan sürekli bir yas hali vb.

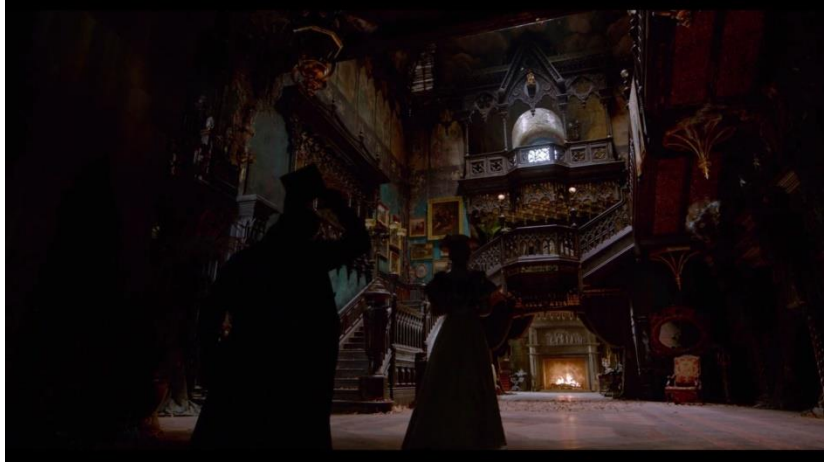
basıldıkça tahtalar arasından sıvı kil yüzeye çıkar. Gülpencere denebilecek büyük pencereden süzen ışık, bina içinde uçuşan güveleri, tavan parçalarını, mobilyalar üzerinde bulunan toz zerreciklerini daha da görünür kılar ve binanın metrukluğunu gözler önüne serer.

Allerdale Hall'un dışarıdan görüntüsü

Bu biçimsel niteliklerin yanında, binanın duvarlarında grotesk portreler asılıdır; duvarlarda, merdiven kenarlarında, korkuluklarda ve pencerelerin etrafında muhtelif gotik işlemler yer almaktadır. Ancak bozuk bir asansörle inilebilen kasvetli bir yeraltı mahzeni ile dar, uzun ve karanlık koridorlar *Allerdale Hall*'un göze çarpan başat iç mekân bölümleridir. Biçimsel ve dekoratif bütün bu unsurlarıyla *Allerdale Hall* gotik edebiyat ve gotik film anlatılarıyla yeniden şekillenen yeni kurgusal gotik mimarinin tüm alametifarikalarını ortaya koyar. Bina, geçmişte içerisinde yaşanan korkunç, trajik ve acı verici olayların izlerini barındırmakta; bunları 'filmdeki şimdi'ye taşımaktadır.

Del Toro, gotik mekân tasarımında oldukça titiz çalışmıştır. *Allerdale Hall*'un tasarımı için uzman yapım tasarımcısı **Thomas E. Sanders** ile anlaşmıştır. Ev sıfırdan inşa edilmiş, evin inşası set tasarımcıları, inşaatçılar ve dekoratörlerden oluşan bir ekip tarafından yaklaşık altı ayda tamamlanmıştır (Dercksen, 2022). **Sanders**'ın bir mülakatında belirttiğine göre **Del Toro**, *Allerdale Hall*'un tasarımı için **Edward Hopper**'ın *House by the Railroad* tablosundan esinlenmiştir. Aynı zamanda, ev ön kapıdan girilince salonun, üst kattaki oda girişlerinin, merdivenlerin; yani tüm iç mekânın görüleceği ve hissedilebileceği bir tarzda inşa edilmiştir (Sanders, 2015).

Allerdale Hall'un iç tasarımı

Bütün bunlar, içerisinde hayaletlerin kol gezdiği, geçmişin izlerini taşıyan ürkütücü, gotik bir mekân ortaya koymak içindir. Gotik mekân inşa edildikten sonra geriye, bu yapının içerisinde gerçekleşecek bir gotik anlatı oluşturmak kalıyor. Bu anlatı ise filmin gotik yapısını tamamlar nitelikte, edebiyatta ve sinemada çokça karşımıza çıkan gotik temalardan; yani Edith'e musallat olan, bir zamanlar *Allerdale Hall*'da yaşamış ancak Thomas ve Lucille'in ölümlerine sebep oldukları kişilerin korkunç hayaletlerinden, Lucille'in geçmişte işlediği cinayetlerden, dar koridorlarda yaşanan kaçış ve kovalamalardan, Lucille ve Thomas'ın üzerlerini örtmeye çalıştığı dehşet verici sırlardan, aralarındaki ensest ilişkiden ve Edith ile Thomas arasındaki Viktoryen dönemi aşk hikâyesinden ibarettir.

Kaynakça

- Corman, R. (1998). *How I Made A Hundred Movies In Hollywood and Never Lost A Dime*. Da Capo Press: New York.
- Dercksen, D. (2022). *Crimson Peak – How A Haunted House Becomes A Fearful Character*. (Writingstudio.co.za, [[bağlantı](#)])
- Fisher, E. (2010). *Sanatın Gerekliği*. (C. Çapan, Çev.). İstanbul: Payel.
- Panofsky, E. (2014). *Gotik Mimarlık ve Skolastik Felsefe*. (E. Akyürek, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sanders, T. E., Harris, A. (2015). *Crimson Peak's Production Designer on Creating That Jaw-Dropping Haunted House*. (Slate.com, [[bağlantı](#)])